

Sygn. akt IV CSK 659/14

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa J. C.
przeciwko Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w Z. o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 września 2015 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 25 czerwca 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego oddalającego powództwo o zasądzenie od Komornika przy Sądzie Rejonowym kwoty 150.398,83 zł z tytułu odszkodowania na podstawie art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (j.t. Dz. U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376 ze zm.; dalej u.k.s.e.).

Ustalił, że w toku postępowania egzekucyjnego przeciwko powódce, wszczętego na wniosek [...] Banku z dnia 19 grudnia 2000 r., wierzyciel został przejęty przez Bank [...], o czym komornik został powiadomiony w dniu 8 maja 2002 r. Na polecenie Sądu, wydane w trybie art. 759 k.p.c., komornik wezwał nowego wierzyciela w dniu 17 października 2005 r. do udokumentowania przejścia uprawnień, co ten uczynił z przekroczeniem terminu przesyłając odpis z Krajowego Rejestru Sądowego. Klauzula wykonalności została nadana na rzecz nowego wierzyciela w dniu 4 kwietnia 2013 r. Od 2002 r. komornik wyegzekwował na rzecz Banku [...] kwotę 150.389,93 zł.

W ocenie Sądu Okręgowego, do prowadzenia egzekucji na rzecz nowego wierzyciela wystarczające było udokumentowanie przejścia uprawnień odpisem z Krajowego Rejestru Sądowego, a nadto powódka nie wykazała szkody pozostającej w adekwatnym związku przyczynowym z niezgodnym z prawem działaniem komornika, który wyegzekwowane należności pobrał i przekazał uprawnionemu wierzycielowi.

Sąd drugiej instancji zaakceptował powyższy pogląd i wskazał, że art. 788 § 1 k.p.c. nie obejmuje zmian podmiotowych o charakterze sukcesji uniwersalnej, które nastąpiły po wszczęciu postępowania egzekucyjnego. Bank [...] z dniem połączenia tj. 6 czerwca 2002 r. wstąpił we wszystkie prawa i obowiązki [...] Banku, wobec czego nie było konieczne uzyskanie klauzuli wykonalności, a podstawę egzekucji stanowił dotychczasowy tytuł wykonawczy. Komornik wprawdzie nie powinien kontynuować egzekucji do czasu udokumentowania przejścia uprawnień, ale egzekucji nie można uznać za bezprawną skoro w istocie była prowadzona na rzecz uprawnionego wierzyciela i na podstawie aktualnego tytułu wykonawczego, a powódka nie wykazała szkody.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powódka wniosła o jego uchylenie i zarzuciła naruszenie przez błędną wykładnię art. 788 § 1 k.p.c. polegającą na bezzasadnym przyjęciu, że jego dyspozycja nie dotyczy sytuacji, w której po wszczęciu egzekucji nastąpiły zmiany podmiotowe o charakterze sukcesji uniwersalnej oraz art. 23 ust. 1 u.k.s.e. przez bezzasadne przyjęcie, że nie stanowi szkody wyegzekwowanie od dłużnika majątku bez aktualnego tytułu wykonawczego na rzecz następcy prawnego wierzyciela oraz dokumentów, z których wynika następstwo prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji legł pogląd, że postępowanie egzekucyjne prowadzone przez pozwaną nie było bezprawne, bo art. 788 k.p.c. nie obejmuje zmian podmiotowych o charakterze sukcesji uniwersalnej, które nastąpiły po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, jak również, że pomimo braku wykazania przez Bank przejścia uprawnień było ono prowadzone na rzecz uprawnionego wierzyciela i na podstawie aktualnego tytułu wykonawczego, a nadto powódka nie wykazała poniesienia szkody w wyniku tego postępowania.

Zdarzeniem faktycznym, od którego postępowanie egzekucyjne było, zdaniem skarżącej, wadliwie prowadzone przez komornika, jest powiadomienie przez Bank [...] w dniu 8 maja 2002 r. o przejściu wierzyciela – [...] Banku, na którego wniosek prowadzone było postępowanie egzekucyjne. Wprawdzie w tym czasie obowiązywały dwie równoległe podstawy odpowiedzialności komornika – art. 769 k.p.c. i art. 23 u.k.s.e., ale wobec utraty mocy art. 769 k.p.c. z dniem 27 stycznia 2004 r. wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03 (Dz. U. z 2004 r., Nr 11, poz. 101) ze skutkiem od dnia wejścia w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej tj. 17 października 1997 r., wyłączną jej podstawą jest art. 23 u.k.s.e. Odpowiedzialność komornika na podstawie tego przepisu zarówno w brzmieniu pierwotnym obowiązującym do dnia 12 listopada 2004 r., jak i po jego zmianie dokonanej ustawą z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz zmianie ustawy - kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2004 r., Nr 236, poz. 2356), jest odpowiedzialnością deliktową za działanie niezgodne z prawem bez względu na

zawinienie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., III CZP 54/04, OSNC z 2005 r., nr 10, poz. 168, Prok. i Pr. – wkł. z 2005 r., nr 4, poz. 34, OSP z 2005 r., nr 10, poz. 115, Wokanda z 2004 r., nr 12, poz. 5 i z 2005 r., nr 3, poz. 4, Biul. SN z 2004 r., nr 10, poz. 5, M. Prawn. z 2004 r., nr 22, poz. 1015 i z 2006 r., nr 11, poz. 596, wyroki z dnia 3 lutego 2006 r., I CK 318/05, nie publ. i z dnia 6 kwietnia 2006 r., IV CSK 6/06, M. Prawn. z 2006 r., nr 9, poz. 458, z dnia 25 lutego 2015 r., IV CSK 302/14, Biul. SN z 2015 r., nr 5, poz. 16 i wyroki w nim powołane). Oceny odpowiedzialności odszkodowawczej dokonywać należy więc w ramach ogólnych reguł odpowiedzialności deliktowej, przy czym przesłanka bezprawności działania lub zaniechania określana jest jako niezgodność z normami prawa w rozumieniu art. 87 Konstytucji, a więc niezgodność z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, ustawami oraz prawem Unii Europejskiej.

Odnosząc się do zagadnienia szkody dłużnika powstałej w wyniku bezprawnej egzekucji wskazać trzeba, że skutek zmniejszenia lub wygaśnięcia jego zobowiązania może powodować tylko egzekucja prowadzona zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Chybiony jest więc pogląd Sądu drugiej instancji, że w razie bezprawnej egzekucji dłużnik nie ponosi szkody, skoro doprowadziła ona do spłaty długu na rzecz wierzyciela, któremu i tak był zobowiązany zapłacić wyegzekwowaną kwotę. W takiej sytuacji nie zachodzi brak przesłanki szkody, lecz problem tzw. przyczynowości hipotetycznej (*causa superveniens*). Zagadnienie sprowadza się do pytania, czy komornik odpowiedzialny za szkodę poniesioną przez dłużnika wskutek bezprawnej egzekucji może powołać się na to, że taki sam uszczerbek w majątku dłużnika powstałby, gdyby egzekucja była prowadzona zgodnie z prawem, a więc gdyby zaistniała przyczyna rezerwowa (alternatywna) źródła uszczerbku.

Zgodnie z dominującym w judykaturze i doktrynie stanowiskiem, niedopuszczalne jest powołanie się przez osobę, której bezprawne działanie lub zaniechanie wywołało uszczerbek w majątku poszkodowanego na to, że szkoda nastąpiłaby wskutek późniejszego zdarzenia czyli przyczyny rezerwowej. Taką przyczyną rezerwową jest także powołanie się na to, że postępowanie egzekucyjne zgodne z prawem wywołałoby taki sam uszczerbek, jaki wywołało niezgodne

z prawem działanie komornika (wyroki z dnia 14 stycznia 2005 r., III CK 193/04, OSP z 2006 r., nr 7 – 8, poz. 89, z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 272/09, nie publ. i orzeczenia w nich powołane). Nie ma też podstaw do stosowania zasady *compensatio lucri cum damno* do kompensowania szkody powstałej wskutek wyegzekwowania określonych kwot z korzyścią w postaci wygaśnięcia długu dłużnika, skoro bezprawna egzekucja do takiego wygaśnięcia nie może prowadzić.

Wobec trafności zarzutu naruszenia art. 23 ust. 1 u.k.s.e. istotne dla rozstrzygnięcia jest więc rozważenie, czy bezprawne było działanie komornika polegające na prowadzeniu egzekucji na rzecz następcy prawnego wierzyciela bez nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu na jego rzecz w sytuacji, gdy następstwo to było skutkiem połączenia się banków. Wbrew twierdzeniu skarżącej, aczkolwiek treść art. 788 § 1 k.p.c. literalnie wydaje się jasna, w praktyce budziła wiele wątpliwości z uwagi na liczne stany faktyczne objęte zmianami podmiotowymi w toku postępowania egzekucyjnego.

Zgodnie z art. 788 § 1 k.p.c., jeżeli uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu przeszły na inną osobę, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciw tej osobie, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Przepis ten ma zastosowanie do wszystkich przypadków następstwa prawnego zarówno pod tytułem ogólnym, jak i szczególnym po stronie wierzyciela lub dłużnika, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (np. art. 819 k.p.c.). Jak się podkreśla w doktrynie, nie znajduje on zastosowania jedynie w przypadku przekształceń organizacyjno – prawnych, które nie prowadzą do utraty osobowości prawnej przez dotychczasowy podmiot rejestrowy. W przypadku sukcesji uniwersalnej art. 788 § 1 k.p.c. będzie miał zastosowanie, gdy zmiany organizacyjno – prawne pociągają za sobą utratę osobowości prawnej przez dotychczas istniejący podmiot, a przepisy prawa przewidują przejście uprawnienia lub obowiązku stwierdzonego w tytule egzekucyjnym na inną osobę prawną.

Zgodnie z art. 124 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w czasie połączenia się banków w sprawie niniejszej

(Dz. U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939), w razie połączenia się banków w formie spółek akcyjnych stosuje się przepisy kodeksu spółek handlowych. W razie połączenia *in corporationem* (art. 492 § 1 pkt 1 k.s.h.) działalność spółki przejmowanej, a więc pierwotnego wierzyciela, który traci osobowość prawną, jest kontynuowana przez spółkę przejmującą – wstępuje ona w sytuację prawną poprzednika z konsekwencją wejścia w uprawnienia wierzyciela.

Problem, czy w razie połączenia się banków należy tytułowi egzekucyjnemu nadać klauzulę wykonalności na rzecz następcy prawnego był przedmiotem rozważań judykatury. W uchwale z dnia 22 lutego 2006 r., III CZP 129/05 (OSNIC z 2007 r., nr 1 poz., 4) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zważywszy na istotę i zasady sukcesji uniwersalnej dopuszczalne jest nadanie klauzuli bankowemu tytułowi egzekucyjnemu na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. na rzecz banku powstałego z połączenia z innym bankiem, który wystawił ten tytuł. W uchwale z dnia 2 kwietnia 2004 r., III CZP 9/04 (OSNIC z 2005 r., nr 6, poz. 98) wykluczył natomiast nadanie na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. klauzuli wykonalności na rzecz nie będącego bankiem nabywcy wierzytelności objętej bankowym tytułem egzekucyjnym, także po zaopatrzeniu go w sądową klauzulę wykonalności. Zarówno doktryna, jak i judykatura prezentowały zatem jednolite stanowisko, że w sytuacji przejścia uprawnień wierzyciela wskutek połączenia się spółek handlowych oraz zawiązania nowej spółki (art. 492 § 1 pkt 1 i 2 k.s.h.) art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie.

Wątpliwości natomiast budziło zagadnienie, czy w sytuacji gdy do połączenia banków doszło po wszczęciu egzekucji, której podstawą jest bankowy tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, konieczne jest nadanie klauzuli wykonalności na rzecz banku przejmującego na podstawie omawianego przepisu.

W doktrynie dominował pogląd, że art. 788 § 1 k.p.c. nie dotyczy zmian podmiotowych o charakterze sukcesji uniwersalnej, które nastąpiły po wszczęciu postępowania egzekucyjnego. W orzecznictwie pierwotnie prezentowane było tożsame stanowisko uzasadniane tym, że określenie „po powstaniu tytułu” nie rozciąga się na postępowanie egzekucyjne, a więc dla wykazania zmiany wierzyciela wystarczające jest wykazanie przejścia prawa (uchwały Sądu

Najwyższego z dnia 11 czerwca 1993 r., III CZP 68/93, OSP z 1994 r., nr 5, poz. 84, s. 220 i z dnia 23 lutego 1995 r., III CZP 15/95, OSNC z 1995 r., nr 5, poz. 81, postanowienia z dnia 30 stycznia 1975 r., II CZ 5/75, OSPiKA z 1976 r., nr 2, poz. 37, z dnia 2 lipca 1975 r., I CZ 98/75, OSNCP z 1976 r., nr 6, poz. 142, z dnia 9 czerwca 1978 r., III CRN 97/ 78, OSPiKA z 1979 r., nr 2 poz. 29, wyrok z dnia 9 maja 2002 r., II CKN 803/00, OSNC z 2003 r., nr 9, poz. 119). Odmienny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w uchwałach z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04 (OSNC z 2005 r., nr 10, poz. 174, Prok. – wkł. z 2005 r., nr 4, poz. 40, Wokanda z 2004 r., nr 12, poz. 6 i z 2005 r., nr 4, poz. 4, Biul. SN z 2004 r., nr 10, poz. 8) oraz z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09 (OSNC z 2010 r., nr 1, poz. 2) przyjmując, że przepis ten ma zastosowanie także w razie przeniesienia wierzytelności po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, przy czym odnotować trzeba, że nie dotyczyły one sukcesji uniwersalnej, a zwłaszcza problemu połączenia spółek prawa handlowego. Stanowisko to odnośnie do przejścia uprawnienia w drodze umowy przelewu Sąd Najwyższy podtrzymał w wyrokach z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 7/12 i z dnia 9 sierpnia 2012 r., V CSK 372/11 (nie publ.). Omawiane zagadnienie zostało ostatecznie rozstrzygnięte uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2014 r., III CZP 46/14 (OSNC z 2014 r., nr 4, poz. 42), w której przyjął, że po wszczęciu egzekucji w razie połączenia się banków przez przeniesienie całego majątku banku przejmowanego przez bank przejmujący, konieczne jest nadanie klauzuli wykonalności na rzecz banku przejmującego na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. Stanowisko to powoływane jest przez przeważającą część przedstawicieli doktryny, chociaż zauważyć też trzeba poglądy odmienne.

Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 788 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że dyspozycja tego przepisu nie dotyczy sytuacji, gdy po wszczęciu postępowania egzekucyjnego po stronie wierzyciela nastąpiły zmiany podmiotowe mające charakter sukcesji uniwersalnej. Pogląd taki Sąd drugiej instancji wyraził dokonując oceny, czy komornik prowadząc egzekucję po zmianie wierzyciela działał z naruszeniem art. 788 § 1 k.p.c. O ile jednak za utrwalony uznać trzeba pogląd, że w razie połączenia banków na podstawie art. 492 pkt 1 ust. 1 k.s.h. ma zastosowanie art. 788 § 1 k.p.c., o tyle zagadnienie czy ma on również zastosowanie w sytuacji takiego następstwa prawnego po wszczęciu egzekucji nie

przedstawiało się jednolicie. Wybór jednego z poglądów, zanim wątpliwości zostały usunięte uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2014 r., III CZP 46/14 (wyrok Sądu Apelacyjnego zapadł w dniu 25 czerwca 2014 r.), nie może świadczyć o naruszeniu tego przepisu w aspekcie oceny przesłanki bezprawności. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2014 r., BSA – 1-4110-4/13 (OSNC z 2014 r., nr 5, poz. 49) prospektywne działanie zastosowanej wykładni narzuca niekiedy sama praktyka sądowa, mimo braku jakiegokolwiek wzmianki w tym zakresie w orzeczeniu Sądu Najwyższego opartym na tej wykładni, radykalnie zmieniającej dotychczasową linię orzecznictwa. Powołana w tej uchwale, jako przykład takiego skutku czasowego wykładni, uchwała z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04 stwierdzała wprawdzie, że art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie w razie przejścia obowiązku objętego tytułem egzekucyjnym po wszczęciu właściwego postępowania egzekucyjnego ale ograniczona w swej treści została do sytuacji przejścia uprawnienia objętego tytułem egzekucyjnym w drodze przelewu (tak też uchwała z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09). Uchwała z dnia 26 czerwca 2014 r., III CZP 46/14, mająca również skutek prospektywny, nie może przesądzać o bezprawności działania komornika od 2002 r., skoro dominujący był wówczas i w latach późniejszych pogląd odmienny. Nie można więc, jak w rezultacie prawidłowo uznał Sąd Apelacyjny, przyjąć, że działanie komornika było z tej przyczyny sprzeczne z art. 788 § 1 k.p.c., zwłaszcza że wierzyciel jeszcze przed podjęciem tej uchwały uzyskał klauzulę wykonalności na swoją rzecz. Działanie komornika zgodne z dominującym kierunkiem wykładni przepisu regulującego postępowanie egzekucyjne, lub w razie sprzeczności poglądów prawnych wybór jednego z nich nie uzasadnia przyjęcia przesłanki bezprawności działania w rozumieniu art. 23 ust. 1 u.k.s.e. Opóźnione zaś żądanie komornika złożenia dokumentów potwierdzających następstwo prawne wierzyciela nie stanowiło także uchybienia podlegającego takiej kwalifikacji, skoro potwierdziły one istniejące od daty połączenia banków uprawnienie wierzyciela. W rezultacie rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego, mimo częściowo błędnych motywów, jest zgodne z prawem.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

